

"מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון

שהיו מסובין בבני ברק
והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה"

"את תורתך, ילדי חמד, שמעו, זכרו-נא"

(מתוך "אלף-בית", מילים: מרק ורשבסקי, תרגום: פסח קפלן)

לכל הילדים החמודים שמתכוננים ומתרגשים לקראת ליל הסדר.

לכבוד חג הפסח למדנו את סיפור יציאת מצרים מחומש שמות. התרגשנו מהניסים והנפלאות שה' עשה לנו, לבני ישראל. סיפור יציאת מצרים מופיע גם ב"הגדה של פסח". אוסף "הגדות של פסח" נמצא לבטח בגן שלכם: הגדות גדולות וקטנות, הגדות עם ציורים צבעוניים והגדות שיש בהם כתב, הגדות ישנות של סבא וסבתא והגדות חדשות. עיינו בהגדות. התבוננו באיורים. בדקנו והשווינו בין ההגדות ואפילו הכנו הגדה אישית. התכוננו היטב לליל הסדר. למדנו לומר ברצף את סימני הסדר. שאלנו "מה נשתנה" ושאר שירי ההגדה ואפילו הכנו שאלה לשאול את אבא בליל הסדר, כדי שיקיים מצוות "והגדת לבנך".

בסיפור יציאת מצרים פגשנו את משה, אהרון ומרים. שמענו איך הם הנהיגו את עם ישראל ולמדנו איך לבטוח בקדוש-ברוך-הוא. בתחילת ה"הגדה של פסח" נפגוש מנהיגים נוספים של עם ישראל - את רבי עקיבא והחכמים שבאו לבני ברק להסב עימו בליל הסדר.

הסיפור על החכמים האלה הוא מאוד קצר וכדי להבין מה היה כל-כך מיוחד בליל הסדר שלהם, כתבנו סיפור במיוחד בשבילכם. אחרי שההורים יקראו לכם את הסיפור, תוכלו לעשות איתם פעילויות מעניינות ומהנות.

הורים יקרים,

לכבוד שבוע החמ"ד בחרנו ללמד בחגיגות את הסיפור על חמשת החכמים המסובים בבני ברק אצל רבי עקיבא. הסיפור המופיע בשתי שורות בהגדה מדגיש את מצוות "... וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח". כדי להבין את משמעותו המיוחדת של הסיפור, מומלץ לקרוא את הרקע לסיפור (בעמ' 6).

בעקבות קריאת הסיפור לילדכם מוצעת לכם פעילות-המשך כדי לחוות את הסיפור ולהעמיק את הבנת הסיפור. כדאי לשוב ולעיין בסיפור גם לאחר ליל הסדר וההכנות המרובות לקראתו.

🌸 הזכירו לילדכם את ליל הסדר שערכתם בשנה שעברה ונסו לקשר זאת לסיפור. למשל: כל האנשים בסיפור התגעגעו לירושלים. האם אתם זוכרים שיר מההגדה שמזכיר את ירושלים? החכמים בסיפור ספרו על יציאת מצרים. אולי נעשה הצגה על יציאת מצריים בליל הסדר? איזה שירים מההגדה מספרים על יציאת מצרים?

🌸 המחזו את הסיפור על החכמים. ילדים מאוד אוהבים להתחפש. אפשר ליצור מסדינים כמעין גלימות שלבשו פעם ולהציע להם להציג את הסיפור בליל הסדר. זוהי חזרה נהדרת על כל מה שלימדה הגננת על יציאת מצרים.

🌸 הסתכלו עם ילדכם בהגדות שונות וראו כיצד מצוירים החכמים בכל הגדה. אפשר להציע לילד לצייר בעצמו את סיפור המעשה. ציור זה יצטרף לאוסף הציורים היפים שצייר הילד בגן לכבוד חג הפסח.

פסח כשר ושמח!

אסתר חטב

אברהם ליפשיץ

מינהל החינוך הדתי

"מצות הלילה היא להשיב את האמת של יציאת מצרים אל
הלב, ואם אמנם השכל חכם הוא, הלב הוא 'עם הארץ' וגם
ילדות יש בו. השבת האמת אל הלב דורשת אותה הלשון
ואותו הסגנון ממש כמו הלשון והסגנון שבהם מסבירים לילד.
זהו כלל גדול בעבודת ה'"

(הרב דסלר, מכתב מאליהו)

כתיבה ועריכה: רחל סלייטר

יעוץ פדגוגי: אסתר חטב, מפקחת ארצית קדם-יסודי

עריכה לשונית: יערה פריד

קראו והעירו: הרב מרדכי גרינבלט, מלכה כהן, דורית טננבאום

איורים: יעל שוורץ

הפקה: בת-שבע סיאני, מרכזת הפרסומים בחמ"ד

עיצוב גרפי: סטודיו "פרינטיב"

הוצאה לאור: גף הפרסומים, משרד החינוך

אתר מנהל החינוך הדתי:

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/hemed>

ספור לילדים

שמעיה ויוסף עומדים בחצר ומביטים בסקרנות סביבם. במרכז החצר דולק תנור גדול. אמא לשה בצק בידיה והדודה אסתר מרדדת מצות עגולות. הדוד אהרון, שהגיע אתמול, מכניס בזריזות את המצות לתנור. ריח טוב עומד בחלל החצר, ריח טוב של מצות נאפות. הילדים כל כך רוצים לטעום מהמצות הריחניות והחמות, אבל עליהם לחכות עד הערב, עד החג. . . עכשיו אי אפשר לטעום מן המצות. אמא עוטפת בזהירות את המצות במטפחת גדולה ומכניסה אותן פנימה. ריח המצות מושך את הילדים לביתם. בתוך הבית מסודרות כריות רכות ולבנות המוכנות להסבה סביב השולחן. הכל נראה נקי וחגיגי ונרות השמן הגדולים מאירים באור זהוב.

"אני אוהב את חג הפסח" אומר שמעיה ומלטף את כותנת הפשתן החדשה, שתפרה לו אמא לקראת החג. "ואני כל-כך מתרגש. כבר קשה לי לחכות עד הערב" אומר יוסף בפנים שמחות ומביט על הוריו העסוקים בהכנות לחג. "אבל אינני מבין מדוע אבא ואמא נראים עצובים והרי החג כל כך משמח".

"גם אני ראיתי את סבתא בוכה ומנגבת את הדמעות" עונה לו שמעיה. "אתה יודע למה? הם מתגעגעים לבית המקדש. כשאנחנו היינו תינוקות, בית המקדש היה בנוי בירושלים. המשפחה שלנו יחד עם כל עם ישראל היו עולים לרגל לירושלים. היינו מקריבים את קורבן הפסח, שרים את ההלל בשמחה ואוכלים את הצלי עם כ-ל המשפחה. עכשיו בית המקדש חרב ואנו חוגגים בבני-ברק את ליל הסדר ולא בירושלים. אנחנו לא מקריבים את קורבן הפסח ולא אוכלים אותו בחבורה. אז מה נשאר לעשות בליל הסדר?!"

שמש מאדימה בראשי האילנות ומרמזת שעוד מעט יורד הערב. ההכנות לחג נשלמו ושלוה שוררת בחצר. גם שמעיה ויוסף, העומדים בחצר, כבר רחוצים ולבושים בבגדי חג.

לפתע הם שומעים קולות רמים העולים מהרחוב. שמעיה פותח את השער ורואה שהרחוב מלא באנשים; זקנים וצעירים, אבות וילדים.

יוסף ושמעיה מסתכלים בפליאה על הרחוב ההומה מאדם ולא מבינים מה קורה.

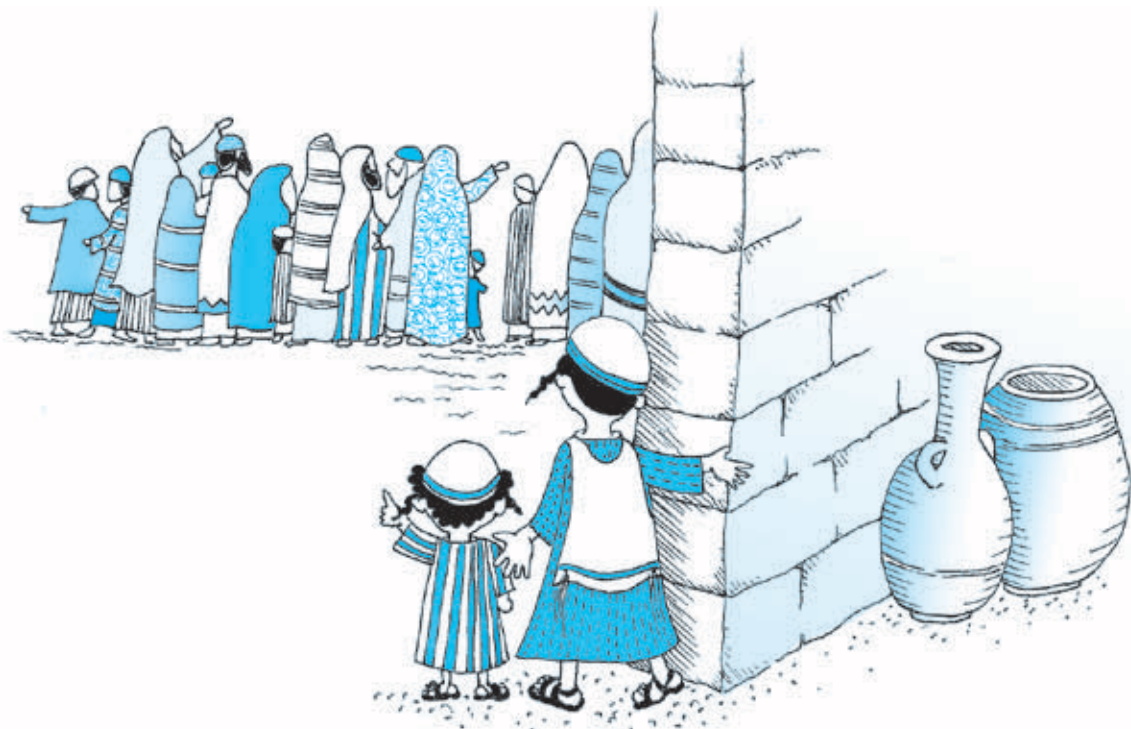
מרוב המולה הם לא שומעים את אבא הקורא אליהם. רק כשהוא עומד לצידם, הם שומעים אותו שואל בהתרגשות. "ילדים, יודעים אתם מי מגיע היום לעירנו, לעיר בני-ברק?"

הילדים מביטים זה בזה. מדוע אבא מתרגש כל-כך? מי בא לעיר לחג? "חכמים גדולים וחשובים באים היום לעיר" אומר אבא. "נצא לקבל את פניהם".

הילדים יוצאים עם אבא לרחוב. כל אנשי העיר עומדים בצידי הדרך ומחכים לקבל את הבאים. הילדים רצים בהתרגשות קדימה ורואים מספר אנשים הדורי פנים הולכים לאיטם בסמטה.

"מי האנשים האלה?" שואל יוסף בקול.

"שקט ילדים", מעיר להם איש זקן אחד. "החכמים האלה הם גדולי הדור. תנו כבוד לחכמינו. הם המלמדים אותנו תורה והם מורים לנו איך להתנהג ומה לעשות...". הוא הפסיק לדבר ומעיניו זלגו דמעות. "הם מלמדים אותנו מה

לעשות אחרי חורבן המקדש¹. אומר בלחש הזקן. הילדים חשים את העצב של האיש הזקן וגם את חרדת הקודש שלו כשדבר על גדולי הדור ומצטרפים אל השיירה גדולה שמלווה את החכמים.

בדרך הם שומעים את האנשים מדברים ביניהם: "ראו, האיש עם השיער הלבן הוא הנשיא, ר' אלעזר בן עזריה והנה לצידו החכמים הגדולים ר' אליעזר, ר' יהושע ור' טרפון".

רבי אליעזר

"בוא נספור כמה חכמים הגיעו לבני ברק". אומר יוסף. "ר' אלעזר בן עזריה - אחד, ר' אליעזר - שתיים, ר' יהושע - שלוש ור' טרפון - ארבע. ארבעה חכמים הגיעו. אבל תראה, אחריהם הולכים עוד הרבה תלמידים. לאן הולכים כולם?" "ילדים, אתם זוכרים מי הרב של בני-ברק?" נשמע לפתע קולו של אבא.

"אבא!" קוראים שניהם בהפתעה. "בודאי, הרב של בני ברק הוא ר' עקיבא!"

ר' יהושע היה חכם מופלא אך מראהו לא היה נאה (משנה, ז', א')

"יפה מאוד, ילדים. צדקתם! כל החכמים האלה הולכים לר' עקיבא. אותי מעניין למה הולכים כל החכמים החשובים האלה דווקא אל ר' עקיבא? האם הם הולכים ללמוד ממנו משהו מיוחד לכבוד ליל הסדר? משהו שלא למדו עד כה? .. דעו לכם שר' עקיבא הוא רב מאוד מיוחד. בואו נזדרז. אולי נצליח לשמוע מה ילמד רבינו את החכמים הגדולים."

אבא אווז בדיהם וביחד הם צועדים בעקבות החכמים. כאשר הם מגיעים לביתו של ר' עקיבא, נכנסים פנימה ארבעת החכמים וכל התלמידים שלהם עומדים בחוץ ומקשיבים לנעשה בתוך הבית מבעד לדלת הפתוחה. גם אבא והילדים מצטרפים אליהם ומקשיבים בדריכות.

"מעשה בר' אליעזר ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא ור' טרפון שהיו מסובין בבני ברק. והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה. . ."

רבי אלעזר בן עזריה היה שיסר און, כי הלינו שסרונו, זיוס שמינו אוננו אנטיא כדי שיראה לון וראונו אנטיאוננו (זכרון, א' ה')

ר' עקיבא היה קרח סל-פי חלק מהמקורות (זכרון, נ"ח)

ר' טרפון צויר זגלדים מקוארים כי הוא היה שסיר גזון (כאה, א', כ"א)

¹ ראש השנה כט ע"ב-לא ע"ב, בבא בתרא (ס ע"ב):

² ברייתא מסכת סנהדרין ל"ב ב'

"מה הם עושים?" תוהה שמעיה.

"אני אציץ פנימה" עונה לו יוסף וממהר להתקרב אל החלון.

"נו, מה אתה רואה?" שואל שמעיה.

"כל החכמים שבאו לעיר נראים עצובים. נדמה לי שאני רואה דמעות בעיניהם". אומר יוסף

"נראה לי שאני יודע למה." נכנס שמעיה לדבריו. "האם אתה זוכר, שגם אבא ואמא וסבתא וגם הזקן שפגשנו היום היו מאוד עצובים? הם עצובים בגלל שאין בית מקדש".

"כן". מוסיף אבא. "אפילו החכמים אינם יודעים איך לחגוג את ליל הסדר אחרי חורבן המקדש." "רגע, רגע" קורא יוסף כשהוא אינו מפסיק להתבונן לתוך הבית "אני רואה שר' עקיבא שמח... הוא לא זוכר, שנחרב בית המקדש?!"

שמעיה מתקרב, אף הוא, אל החלון ורואה איך כל החכמים מסתכלים בפליאה לעברו של ר' עקיבא.

"ר' עקיבא, אתה תמיד יודע לעודד ולנחם את העצובים." ³ "קורא אליו אחד מהם "אנא, הראה לנו את הדרך!! במה נעסוק בליל החג ואין לנו את בית המקדש?!"

כל התלמידים העומדים בחוץ מצטופפים ליד הפתח כדי לשמוע מה ישיב ר' עקיבא לשאלה, כדי לדעת במה יעסקו בליל הסדר כשהמקדש חרב.

הם רואים אותו קם על רגליו ומסביר בחיוך:

"כשבני ישראל היו במצרים, הם עבדו

בפרך. פרעה גזר עליהם גזירות קשות. זו הייתה תקופה מאוד קשה לעם ישראל. אבל ה' גאל אותם בזרוע חזקה. בואו, נזכר בניסים הגדולים, נספר ביציאת מצריים וכך נתעודד גם אנחנו בתקופה הקשה בה אנחנו נמצאים. כמו שה' גאל אותנו

³ מסכת מכות (כד ע"א - ע"ב)

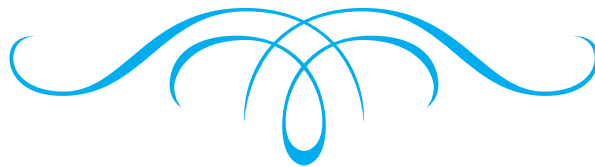

מהצרות במצרים, כך הוא יגאל אותנו גם עתה. בכל שנה שנסב בליל הסדר, נחזור ונספר ביציאת מצריים עד שהקב"ה יבנה לנו את בית המקדש⁴. חיוך גדול מתפשט על פניהם של החכמים⁵. כל התלמידים שעומדים בחוץ ומקשיבים לדברים שמחים וקוראים: "כל המרבה לספר ביציאת מצריים הרי זה משובח"⁶.

ושמעיה ויוסף?

הם אוחזים זה בידו של זה ויוצאים בריקוד של שמחה.

כך כל אותו הלילה ישבו החכמים מסובין בבני ברק וספרו ביציאת מצריים. משמחת העיסוק בענייני הגאולה האיר להם אור פלאי את הלילה עד כי לא הבחינו שהשחר עלה.⁷ אז פנו אליהם תלמידיהם ואמרו להם: "רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית"⁸.

* האיורים מבוססים על מדרשי חז"ל.

⁴ הרב זולדן, מועדי יהודה וישראל, פרק כז

⁵ הנצי"ב בביאורו "אמרי שפר", הגדה של פסח (עפ"י אברבנאל השלם)

⁶ הרב מוטי אילון, תכלת מרדכי, הגדה של פסח

⁷ הגדה של פסח, עם פירוש "ויזכור יוסף" רבי יוסף משאש. אור המערב הו"ל בע"ע, עמ' 98 – 99, מרדכי בן יוזפא העאנה, הגדה של פסח, "אגדת מרדכי",

אמשטרדם, תקכ"ד

⁸ פירוש הגר"א על הגדה של פסח (ע"פ אברבנאל השלם), עמ' 41.

הרקע לסיפור

**"מעשה בר' אליעזר ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה
ור' עקיבא ור' טרפון שהיו מסובין בבני ברק והיו
מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה".**

מעשה קצר זה, המובא בתחילת ההגדה של פסח, מתאר התכנסות חכמים בליל הסדר בבני-ברק. סביר להניח שזה היה לאחר החורבן, כי הרי בזמן בית המקדש היו אוכלים את קורבן הפסח בירושלים.

שאלות העולות בקריאת הסיפור

למה הרבנים עזבו את משפחותיהם ובית מדרשם ובאו לבני-ברק? מה מיוחד בר' עקיבא ומה מיוחדו בהקשר של פסח, שלאור מיוחדות זו, ראו לנכון חכמי הדור להתכנס דווקא אצלו, הצעיר שבחבורה? למה הם עוסקים בסיפור יציאת מצריים ולא בהלכות הקשורות לקורבן הפסח?

המחלוקת בין רבן גמליאל לבין החכמים: ציון ליל הסדר לאחר חורבן בית המקדש

בזמן שבית המקדש היה קיים, מרכז החג היה הקרבת קרבן הפסח. עם חורבנו, נוצר הצורך לעצב אופי אחר לליל הסדר. משלושת מצוות האכילה העיקריות של הלילה, **פסח, מצה ומרור**, לא נותר הרבה. את **קרבן הפסח** לא ניתן יותר להקריב. **המרור** הפך להיות מצווה מדרבנן בלבד, הואיל ומצוות אכילתו היא דווקא עם קרבן הפסח. **המצה** – אף שמצוותה מדאורייתא, חסר ממנה מצוות אכילתה ביחד עם קרבן הפסח (פסחים, דף קט"ו, עמ' א').

נראה שבין חכמים ורבן גמליאל הייתה מחלוקת עקרונית, בשאלה: כיצד יש לציין את ליל הסדר לאחר החורבן? רבן גמליאל הנשיא נעדר מההסבה בבני-ברק. על פי מפרשים רבים, הוא לא הסב עם חבריו – ר' אליעזר, ר' יהושע, ר' אלעזר בן עזריה, ר' עקיבא ור' טרפון – משום שהם היו חלוקים עליו בתפיסתם כיצד יש לחוג את ליל הסדר לאחר החורבן. על-פי מקור המובא בתוספתא פסחים (י, יב) רבן גמליאל וחבורתו היו עוסקים בהלכות פסח, בעוד שר' עקיבא וחבורתו היו עוסקים בסיפור יציאת מצרים כל הלילה.

הסיבה שבגללה הגיעו החכמים דווקא לבני ברק – מקום מדרשו של רבי עקיבא

הנצי"ב כותב: "בעד זה החזיקו טובה לר' עקיבא, על שחיזקם בתקוות כלל ישראל תיכף אחר החורבן, ולכן באו כולם לעירו... לספר ביציאת מצרים בליל חג הפסח, מפני שביציאת מצרים מתברר נצחיות ישראל. שכל כלי יוצר עליו לא יצלח לכלותו." ("אמרי שפר" להגדה של פסח) הכינוס היה בביתו של ר' עקיבא האופטימיסט, מפני שרק הוא היה מסוגל להוביל ליציאת תוכן חדש לליל הסדר. הוא והתנאים שישבו עמו בבני ברק העמידו במרכז ליל הסדר את סיפור יציאת מצרים, כדי לשאוב מגאולת מצרים נחמות ועידוד.

משמעות שיבוצו של הסיפור בתחילת ההגדה של פסח

עורך ההגדה שיבץ את המעשה בבני ברק בתחילת ההגדה **כסיפור מכונן**. "סיפור מכונן" הוא סיפור שמסביר יסוד של דבר מההתחלה. בסיפור הקצרצר לומדים על האישים שהניחו את היסודות והתוו את הדרך לעם היהודי אחרי החורבן לקראת הגלות הארוכה. המעשה בחכמים עצב את נוסח ההגדה לדורות, כיון שהוא מדגיש את חובת סיפור יציאת מצרים כדבר המרכזי בליל הסדר שאחרי החורבן.

